

### *Список використаних джерел*

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР.  
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 15.11.2024).
2. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12.05.2015 р. № 389-VIII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> (дата звернення: 15.11.2024).
3. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 02.06.2016 р. № 1402-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text> (дата звернення: 15.11.2024).
4. Майка М. Реалізація права на справедливий суд в сучасних умовах. Збірник матеріалів III Всеукраїнської наук.-практ. інтернет-конференції з нагоди відзначення Міжнародного дня прав людини (м. Київ, 07.12.2023 р.). Київ: ДНДІ МВС України, 2024. С. 163–165.
5. Наливайко Л. Конституційне право на справедливий суд в умовах воєнного стану. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2024. № 1. С. 24-29.

**Політова А. С.,**  
к.ю.н., доцент,  
доцент кафедри права,  
Маріупольський державний університет

### **УВ'ЯЗНЕННЯ ЧИ ІНШЕ ЖОРСТКЕ ПОЗБАВЛЕННЯ ФІЗИЧНОЇ СВОБОДИ НА ПОРУШЕННЯ ОСНОВОПОЛОЖНИХ НОРМ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА ЯК СКЛАДОВА ЗЛОЧИНУ ПРОТИ ЛЮДЯНОСТІ У ПРОЄКТІ КК УКРАЇНИ**

21 серпня 2024 р. Верховна рада України ратифікувала Римський статут Міжнародного кримінального суду та з 1 січня 2025 р. стане 125 державою-учасницею. Законом України від 09.10.2024 № 4012-IX «Про внесення змін до

Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України у зв'язку з ратифікацією Римського статуту Міжнародного кримінального суду та поправок до нього» було внесено суттєві зміни до Розділу XX. Кримінальні правопорушення проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку Особливої частини КК України. Так, зокрема, законодавець привів у відповідність до ст. 5 Римського статуту Міжнародного кримінального суду відповідні положення Закону України про кримінальну відповідальність (див. таблиця 1).

*Таблиця 1. Порівняльний аналіз положень Римського статуту Міжнародного кримінального суду та положень КК України*

| <i>Римський статут<br/>Міжнародного кримінального суду</i> | <i>КК України</i>                        |
|------------------------------------------------------------|------------------------------------------|
| Стаття 6. Геноцид                                          | Стаття 442. Геноцид                      |
| Стаття 7. Злочини проти<br>людяності                       | Стаття 442-1. Злочини проти<br>людяності |
| Стаття 8. Воєнні злочини                                   | Стаття 438. Воєнні злочини               |
| Стаття 5. d) злочин агресії                                | Стаття 437. Злочин агресії               |

Робочою групою з питань розвитку кримінального права Комісії з питань правової реформи, утвореної Указом Президента України №584/2019 від 7 серпня 2019 р., підготовлено проєкт Кримінального кодексу України. Так, зокрема, як відзначається членами робочої групи «ратифікація Римського статуту поєднується з імплементацією його положень у національне кримінальне законодавство. Наразі при кваліфікації відповідних злочинів доводиться одночасно вивчати і враховувати значну кількість актів міжнародного права в їх сукупності. З огляду на те, що чимало положень цих актів суперечать один одному (принаймні термінологічно), досить складно з точністю врахувати їх усі. У перспективі ратифікація Римського статуту спростить це завдання, оскільки у Статуті всі відповідні порушення ретельно систематизовано, уніфіковано і всі важливі терміни визначено» [1, с. 382].

Враховуючи вищевикладений аспект, викликає інтерес до окремих діянь об'єктивної сторони цього кримінального правопорушення у проєкті КК.

Так, зокрема, стаття 11.2.2. Злочин проти людяності в інших формах, крім вбивства, полягає у тому, що «особа, яка в рамках широкомасштабного або систематичного нападу, спрямованого проти будь-якого цивільного населення, знаючи про цей напад, вчинила:

- 1) депортацію або насильницьке переміщення населення,
  - 2) поневолення,
  - 3) ув'язнення чи інше жорстке позбавлення фізичної свободи на порушення основоположних норм міжнародного права,
  - 4) насильницьке зникнення,
  - 5) катування,
  - 6) зґвалтування, сексуальне рабство, примушення до проституції, примусову вагітність, примусову стерилізацію чи будь-яку іншу подібну за тяжкістю форму сексуального насильства,
  - 7) переслідування будь-якої групи чи спільноти людей, яку можна ідентифікувати за політичними, расовими, національними, етнічними, культурними, релігійними, гендерними чи іншими дискримінаційними ознаками, які визнані неприпустимими згідно з міжнародним правом,
  - 8) ув'язнення примусово заплідненої жінки з метою зміни етнічного складу населення,
  - 9) злочин апартеїду або
  - 10) інше нелюдське діяння, що полягає у спричиненні сильних страждань чи тяжкої шкоди здоров'ю,
- вчинила злочин 7 ступеня» [2].

Зупинимось більш детально на ув'язненні чи іншому жорсткому позбавленні фізичної свободи на порушення основоположних норм міжнародного права.

Відзначимо, що у ст. 5 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод зазначено, що кожен має право на свободу і особисту недоторканність. Нікого не може бути позбавлено свободи, крім таких випадків відповідно до процедури, встановленої законом: а) законне ув'язнення особи після засудження її компетентним судом; b) законний арешт або затримання особи за невиконання законного припису суду або для забезпечення виконання будь-якого обов'язку, встановленого законом; с) законний арешт або затримання особи, здійснене з метою допровадження її до компетентного судового органу за наявності обґрунтованої підозри у вчиненні нею правопорушення або якщо обґрунтовано вважається необхідним запобігти вчиненню нею правопорушення чи її втечі після його вчинення; d) затримання неповнолітнього на підставі законного рішення з метою застосування наглядових заходів виховного характеру або законне затримання неповнолітнього з метою допровадження його до компетентного органу; e) законне затримання осіб для запобігання поширенню інфекційних захворювань, законне затримання психічнохворих, алкоголіків або наркоманів чи бродяг; f) законний арешт або затримання особи з метою запобігання її недозволеному в'їзду в країну чи особи, щодо якої провадиться процедура депортації або екстрадиції [3].

Але чи стосуються ці положення предмета нашого дослідження? На нашу думку, це складне і доволі дискусійне питання, адже, до міжнародних документів з питань міжнародного гуманітарного права, загальноприйнято відносити: Женевську конвенцію про поліпшення долі поранених і хворих у діючих арміях від 12 серпня 1949 р. (ЖК I); Женевську конвенцію про поліпшення долі поранених, хворих та осіб, що зазнали корабельної аварії, зі складу збройних сил на морі від 12 серпня 1949 р. (ЖК II); Женевську конвенцію про поводження з військовополоненими від 12 серпня 1949 р. (ЖК III); Женевську конвенцію про захист цивільного населення під час війни від

12 серпня 1949 р. (ЖК IV); Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 р., що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів, від 8 червня 1977 р. (ДП I); Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 р., що стосується захисту жертв збройних конфліктів неміжнародного характеру, від 8 червня 1977 р. (ДП II); Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 р., що стосується прийняття додаткової відмітної емблеми, від 8 грудня 2005 р. (ДП III); Конвенцію про права дитини, Нью-Йорк, 20 листопада 1989 р.; Факультативний протокол до Конвенції про права дитини, що стосується участі дітей у збройному конфлікті, Нью-Йорк, 25 травня 2000 р.; Конвенцію проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання, 10 грудня 1984 року.

Разом з тим, чи розповсюджена така практика у судових вироків Міжнародних трибуналів щодо злочинів проти людяності? Як свідчить аналіз судових вироків Міжнародних трибуналів, то у судовій практиці Міжнародного трибуналу лише у справах по колишній Югославії саме позбавлення волі як злочин проти людяності розглядався лише один раз у справі *Kordic and Cerkez*. Судова палата тоді постановила, що елементи злочину ув'язнення за ст. 5 Статуту та елементи злочину незаконне позбавлення волі за ст. 2 Статуту є ідентичними. Суд дійшов висновку, що ув'язнення цивільних осіб є незаконним, якщо (1) цивільні особи були затримані всупереч статті 42 Женевської конвенції IV, тобто вони затримані за відсутності розумних підстав, які є абсолютно необхідними з огляду на безпеку держави, яка затримує; (2) процесуальні гарантії, які вимагає стаття 43 Женевської конвенції IV, не дотримується щодо затриманих цивільних осіб, навіть якщо початкове затримання могло бути виправданим; і (3) вони відбуваються як частина широкомасштабного або систематичного нападу, спрямованого проти цивільного населення [4].

Таким чином, можна відзначити, що у судовій практиці Міжнародного кримінального суду лише один судовий вирок може свідчити про довільне тлумачення цього діяння, зокрема, ув'язнення. Що ж стосується положень Женевської конвенції про захист цивільного населення під час війни (ЖК IV), то ст. 42 не зовсім точно інтерпретована Міжнародним трибуналом, адже лише у ст. 43 Женевських конвенцій IV мова йде про затримання. Це говорить про те, що визначення «інше жорстке позбавлення фізичної свободи» взагалі не тлумачення, що вказує на необхідність подальшого дослідження цього питання.

### *Список використаних джерел*

1. Проєкт нового Кримінального кодексу України: передумови розробки, концептуальні засади, основні положення: монографія. Андрушко П.П., Бакумов О.С., Баулін Ю.В., Бурдін В.М., Вишневська І.А., Горох О.П., Гуторова Н.О., Марчук Н.О., Навроцький В.О., Пономаренко Ю.А., Стрельцов Є.Л., Хавронюк М.І. // За заг. ред. Ю.В. Бауліна, М.І. Хавронюка. К.: Компанія ВАІТЕ. 494 с.

2. Проєкт Кримінального кодексу України: станом на 01.08.2024. URL: <https://newcriminalcode.org.ua/upload/media/2024/08/02/kontrolnyj-tekst-proyektu-kk-stanom-na-01-08-2024.pdf> (дата звернення 22.11.2024).

3. Європейська конвенція з прав людини з поправками, внесеними відповідно до положень Протоколів № 11, 14 та 15. URL: [https://www.echr.coe.int/Documents/Convention\\_UKR.pdf](https://www.echr.coe.int/Documents/Convention_UKR.pdf) (дата звернення 22.11.2024)

4. Kordić & Čerkez (IT-95-14/2). Legacy website of the International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia. URL: [https://www.icty.org/en/case/kordic\\_cerkez](https://www.icty.org/en/case/kordic_cerkez) (дата звернення 22.11.2024)